

Andorranitat i política

Rosa Ferrer i Obiols

Introducció

Quan se'm va oferir participar en la 21a diada d'Andorra a l'UCE de Prada de Conflent per reflexionar sobre l'andorranitat em van venir a la ment un reguitzell de conceptes: identitat, diferència o igualtat, llengua, territori, independència, política... Quan he arribat al concepte política he de dir que sempre m'he oposat al tòpic que a Andorra la política és diferent. Des de dins de la mateixa política andorrana o des de columnes i articles de periodistes que provenen de fora de les nostres fronteres –sovint desconexors de la història passada i de la immediata–, s'afirma amb excessiva lleugeresa, al meu entendre, que Andorra és diferent, que la política és diferent i més difícil d'entendre.

No puc compartir aquest tòpic. Per això m'he proposat defensar, des de l'andorranitat, que la nostra política no és diferent de la del nostre entorn sinó tot el contrari, en rep una influència directa molt important. Evidentment que aquest plantejament pot ser rebutjat i rebutat. El pensament és lliure.

Un bon amic filòleg em deia fa anys que, en relació amb Catalunya, compartim una mateixa llengua i, ahora, gaudim d'uns trets diferencials des del punt de vista cultural (cultura en el sentit antropològic i jurídic). Amb els anys he arribat a la conclusió que la llengua és el millor vincle de socialització i que la nostra història, la nostra identitat, la nostra realitat, no pot ni ha de ser contemplada des de l'aïllament ni l'exclusivitat.

En el *Manual digest*, Antoni Fiter i Rossell, escriu: "*En suma las Valls de Andorra en lo espiritual, y en lo temporal, en lo Eglesiastich, y en lo Secular, en lo Phísich, y natural, y en lo Moral, en lo Idioma, aduch Curial, en lo modo, y moda de Vestir, en los Costums, y geni, son propia, Verdadera, y llegalítima Cataluña, com a part, y porcio de dit principat, y per consequent son sos naturals, propis, Verdaders; y lle-*

gítics Catalans en tot rigor; essent esta veritat tan visible, y evident, que sols pot deixa de Veurerla, y Coneixer, qui vulla afectadament, y pertinasment ferse Ciego, y obstinadament Vestirse, y no despullarse may de un hacmor, y Esperit Verronistre. Una cosa sola hi ha tant solament, que no participan, del principat de Catalunya los Andorrans, y sas Valls, que enlo respectiu al Govern, al Civil y Criminal, al Politich, y Economich de dit Principat, ni han partitipat may, desde sa restauració del poder dels Moros, aventse governat de eix temps per lo Espay de cerca de 10 sigles fins al temps present ab son peculiar Govern, ab las disposicions del dret Comu, y patrias peculiars, Consuetuts; y finalment ab sa particular, y peculiar politica, y Economia...”

El periodista Juan Luis Cebrián escrivia en el seu assaig *El fundamentalismo democrático* que els sentiments d'identitat col·lectiva no es troben delimitats per la geografia, ni per la tradició, amb la mateixa força que abans. La llengua continua sent un formidable vincle de socialització, però la globalització creixent i l'extensió prioritària de dos o tres idiomes al món permeten una transversalitat absoluta i una progressiva eliminació de les fronteres mentals que limiten els sentiments d'identitat col·lectiva.

Entenc que és des d'aquesta perspectiva que s'ha de contemplar, avui, el concepte *andorranitat*. I això no vol dir que haguem de renunciar absolutament a res d'allò que som, sinó tot el contrari. El periodista Francesc Robert, en un article d'opinió publicat al *Diari d'Andorra* el dia 18 d'agost passat, plantejava l'andorranitat des de dos vessants, mirant endins i mirant cara a fora. Comparteixo amb ell que l'andorranitat s'ha de viure dia a dia, construint, mirant endavant i sense creure'ns superiors a res i amb ganes d'aprendre i superar-nos. Sobretot hem de mirar a fora però hem de tenir un ple coneixement de la realitat interior. I, també, hem de saber d'on venim, sense complexos.

Finalment, i pel que fa al concepte genèric d'andorranitat, comparteixo la definició que en fa l'editorial del Butlletí cultural núm. 138, de juliol-agost 2008 de la SAC, redactat per Antoni Pol i Solé. Per tant, no m'estendré en aquest punt.

L'evolució política

Des del punt de vista de la política estic convençuda que a Andorra, al llarg de la història, s'ha utilitzat com a mecanisme per aconseguir un sistema de convivència pacífic, lliure i independent que s'ha assolit mercès al desequilibri de poders entre el poder polític i el poder eclesiàstic. Desequilibri en l'àmbit exterior mentre que en l'interior els dos poders han estat considerats com a iguals. Les institucions i la forma de govern han marcat la nostra singularitat, el tret diferencial podem dir-ne, però tot això mercès també a la voluntat dels andorrans de preservar la seva terra. Josep Maria de Porcioles, en el comentari a l'edició del *Manual digest* que efectuà el Consell General l'any 1987, escriu que “*el condomini polític atribuït als Coprínceps no hauria estat suficient per a regir per si sol les Valls sense la presència del poble*”.

Més modernament, la política ha perseguit l'objectiu d'aconseguir un sistema de convivència homologable als països del nostre entorn, assolir la plena llibertat individual i col·lectiva, mantenir la independència i el reconeixement internacional com a Estat.

Una bona organització política, independent de la ideologia individual de cadascú, és aquella mitjançant la qual els ciutadans se senten units en un projecte comú. Des del punt de vista de l'andorranitat, des del feudalisme fins a l'edat moderna, el projecte comú dels andorrans ha estat mantenir la independència, la llibertat i preservar el territori. En paraules del mateix jurista Josep Maria de Porcioles, Andorra “és un alt exemple d'un viure prudent, arrelat en un pur humanisme, afirmat en llibertats i assentat en la història. El pitjor per a un poble és deixar de ser ell mateix”. Els grans esdeveniments històrics, les grans reformes i canvis han estat sempre fruit de la unió dels andorrans per aconseguir un objectiu comú. Però al meu entendre, aquesta unió, els objectius que en cada moment històric s'han perseguit, han rebut una influència notòria del nostre entorn geogràfic. Hi insisteixo, la nostra història política no pot contemplar-se des de l'aïllament.

Si bé l'objecte d'aquest treball és comentar la història immediata, estimo necessari fer un breu apunt sobre els fets històrics més rellevants en aquesta matèria i la correlativa relació amb el nostre entorn. Ho faig d'una forma molt superficial, per l'extensió d'aquesta ponència però que pot servir d'orientació; i en tot cas, és la meua apreciació subjectiva.

La primera dada històrica que cal remarcar és la de 1419, amb la creació del Consell de la Terra com a primera forma parlamentària, amb representants de totes les parròquies per tractar els problemes de la comunitat. Cronològicament coincideix amb els esdeveniments succeïts a Catalunya en aquella època, en què, per exemple, la noblesa catalana va crear, el 1418, la Junta de Molins de Rei, una lliga de ciutats, viles i barons encapçalada pel conseller de Barcelona Ramon Desplà i el comte Roger Bernat I de Pallars Sobirà per fer front als moviments castellanitzants de la cort. (Les Corts Catalanes varen ser convocades pel rei Alfons el Magnànim a Sant Cugat del Vallès el 21 de març de 1419.)

Una altra data que imbrico amb la Il·lustració és la redacció del *Manual digest* i del *Polítar andorrà*, els anys 1748 i 1763, respectivament. En aquella època, malgrat que més del 70% de la població europea era analfabeta, els intel·lectuals i els grups socials més rellevants van descobrir el paper fonamental que podia portar la raó, íntimament unida a lleis senzilles i naturals, en la transformació i millora de tots els aspectes de la vida humana. Estic convençuda que Andorra no va quedar aïllada d'aquell fenomen. La segona meitat del segle XIX (1866), l'anomenada Nova Reforma, aporta canvis substancials en els terrenys polític i administratiu; en destaquen l'atribució del dret de vot a tots els caps de casa i l'augment del poder del Consell General. Possiblement els moviments revolucionaris liberals del segle XIX que regnaven a Europa hi van influir notablement.

L'any 1933, amb el Decret del sufragi universal s'atorgava el dret de vot a tots els andorrans (masculí, el dret de sufragi de les dones no es dona fins al 1973), es passa d'un dret de sufragi censitari, propi dels notables, al dret de sufragi universal (exclusiu per als homes).

Finalment, una data fonamental per a la història d'Andorra és la de 1993, en què els andorrans es doten d'una constitució escrita, moderna, en la qual es proclama la sobirania popular, la separació de poders i la definició d'Andorra com a Estat democràtic i social de dret. La nostra Constitució ha rebut una influència no menys-tenible de la Constitució espanyola i és fruit de la voluntat dels andorrans i dels moviments a Europa de democratitzar les societats que en formen part.

Així doncs, en la meua opinió, Andorra ha viscut sempre sota la influència dels esdeveniments polítics i socials de l'entorn. N'ha rebut directament o indirectament la influència. El tret d'andorranitat que potser es podria despuntar és que sempre s'han adaptat els moviments revolucionaris en l'àmbit polític i administratiu a la nostra realitat geogràfica i políticoinstitucional. El rei en les èpoques absolutistes europees a Andorra ha estat representat pels dos coprínceps, que han anat cedint prerrogatives, atorgant privilegis, en funció de les necessitats de l'època i de l'equilibri entre ambdós poders. Andorra, que no ha viscut el feudalisme a l'estil del d'altres corts europees ni tampoc s'ha implicat en cap de les grans dues grans guerres europees del segle passat, ha anat progressant en la mesura que ho ha fet Europa. Ha passat d'una societat feudal a una societat moderna, respectuosa dels drets humans i de les llibertats públiques. Ho ha fet al seu ritme, marcant el seu propi tempo. Avui no podem perdre de vista aquesta realitat si volem continuar existint.

La política avui

En els nostres dies cal diferenciar la política que s'ha practicat a Andorra abans de l'any 1993 i la que es fa avui en dia.

Abans de la Constitució la política girava a l'entorn del que en podríem anomenar els notables (l'oligarquia); es formaven grups més o menys estables a l'entorn de persones. Sovint s'agrupaven sota unes sigles polítiques més o menys identificadores de la ideologia que predicaven. Més o menys conservadors, més o menys progressistes i, a voltes, fins i tot contradictoris. Les persones que es dedicaven a la política defensaven els interessos propis del país, la voluntat constant de mantenir-se independents respecte als estats veïns i, alhora, assumir més grans quotes de sobirania i de reconeixement exterior. Els moviments reformistes van portar, fins i tot, a qüestionar-nos la representativitat del territori en el marc del Consell General o la continuïtat del copríncipat enfront la república.

De cara a l'interior, ja en la segona meitat del segle xx, quan la població i l'economia andorranes estaven en plena expansió, les parròquies més poblades reivindicaven més representativitat al si del Consell General. Alhora, es reclamava una

més àmplia separació de poders i una estructura institucional més representativa i acorde amb els temps moderns. La creació de la setena parròquia (Escaldes-Engordany) –o bé la disgregació de la parròquia d'Andorra en dos (Andorra la Vella i Escaldes-Engordany), com propugnen alguns–, l'any 1978, o la creació del primer executiu, l'any 1981, són alguns dels resultats d'aquells moviments polítics interns que van culminar, l'any 1993, amb la proclamació de la Constitució.

Tanmateix, tots aquells moviments, com he dit, s'articulaven a l'entorn de persones que lideraven les reformes. Persones que intentaven agrupar-se en el que, jo anomenaria, embrions de partits polítics. Però no deixaven de ser agrupacions de persones d'àmbit purament parroquial. L'estructura institucional i política dificultava l'associacionisme polític a escala nacional, ja que, davant les reivindicacions de reformes institucionals i de manteniment de la independència nacional, persistia, i persisteix encara avui, l'interès merament localitzat, atomitzat, fruit del poder polític de les parròquies.

No és fins després de la Constitució de l'any 1993 que es pot començar a parlar de la creació de veritables partits polítics de massa, amb vocació nacional, concebuts com a cossos organitzats, permanents, estructurats i estables, amb una disciplina interna i una organització institucional pròpia. Partits que, alhora, comencen a afiliar-se a organitzacions supranacionals partidistes.

Els partits polítics

Durant l'època reformista de la segona meitat del segle xx apareixen agrupacions polítiques que, com he dit, sota sigles que intenten definir certa ideologia, lideren (o intenten liderar) els moviments reformadors. Tanmateix, sovint apareixen conceptes contradictoris en les sigles com poden ser tradició i modernitat que denoten un desig de canvi sense trencament. Al meu entendre, aquestes agrupacions polítiques podrien assimilar-se als partits de notables, reservats a uns quants. No obstant això, la majoria es creen per a unes eleccions concretes, amb la voluntat de donar suport a un candidat concret, i després es dissolen per pròpia inactivitat. És a dir, no hi havia vocació de continuïtat. Des d'un punt de vista jurídic tampoc no estava regulada la creació i el funcionament del partit polític. Cal destacar que l'any 1933 es fundà el Partit Demòcrata Andorrà “[...] *Entusiasmats per l'èxit obtingut d'implantar el sufragi universal organitzàrem, en la clandestinitat, el Partit Demòcrata Andorrà [...] Acabada la guerra mundial, el mes de maig de 1945, amb la derrota de l'Alemanya nazi, i de la Itàlia feixista, el Partit Demòcrata Andorrà, va creure que havia arribat el moment de tornar a començar les seves activitats polítiques [...]*”. No fou fins l'any 1949 que va guanyar les eleccions (comunals). [A *Memòries polítiques del senyor Josep Cassany i Grau (1930-1989)*. pàg 28 i s.]. Els anys 1970 ressorgiria el PDA, liderat per joves andorrans d'aquell moment, però que no va tenir continuïtat.

No és fins a la Constitució de 1993 que es consagra jurídicament el partit polític.

Així, l'article 26 diu que es reconeix als andorrans el dret de lliure creació de partits polítics. El seu funcionament i organització han de ser democràtics i les seves actuacions, conformes a la llei. La suspensió de les seves activitats i la seva dissolució hauran de ser efectuades pels òrgans judicials.

A partir d'aquest precepte constitucional es permet promoure la creació dels partits polítics, d'àmbit nacional, tal com estan concebuts modernament. És a dir, partits polítics que mantenen una rígida distinció entre militants i adherents dels electors; amb una disciplina interna com a element fonamental del funcionament del partit vers l'interior i de relació amb l'exterior; la natura individual de l'adhesió al partit, del qual són membres les persones de forma aïllada i no com a part d'altres organitzacions; i finalment, l'existència d'un aparell organitzatiu (material i humà) estable, format per persones amb dedicació plena al partit i dotat d'una estructura de mitjans materials.

En aquest sentit, al dia d'avui hi ha dos partits que, al meu entendre, s'adiuen al concepte modern de partit polític: el PLA i el PS. Ambdós, alhora, estan afiliats a corrents ideològics internacionals. El PLA va entrar a formar part del moviment Internacional Liberal l'any 1994 en qualitat d'observador i el 1996 va passar a ser-ne membre de ple dret. Per la seva banda, el PS va entrar a formar part de la Internacional Socialista, com a membre observador, l'any 1999, i el 2001 com a membre de ple dret.¹

Durant aquests anys hi ha hagut l'intent de crear un partit de centre, proper a la democràcia cristiana o al Partit Popular europeu. Al dia d'avui continuen les divergències, diguem-ne ideològiques, per consolidar aquest projecte.

La Constitució ens ha donat les normes d'organització política, fonamentades en la democràcia moderna que comporta l'imperi de la llei. La democràcia no és una ideologia en si, sinó un mitjà per portar a terme les polítiques concretes que s'han de desenvolupar en funció de les ideologies.

A mode de conclusió

Més o menys espaiat en el temps, la política andorrana ha rebut una influència notable del nostre entorn. Les grans reformes sempre han estat inspirades en els esdeveniments europeus més allunyats però també els més propers com són els de Catalunya. La nostra manera de fer política no és diferent. Com a trets d'identitat diferenciadors potser podríem esmentar l'existència d'una cocefàlia en la figura del cap d'Estat, la proximitat de les persones –per la mateixa petitesa com a Estat– que provoca que, sovint, les aliances o la militància política es produeixin per raons d'amistat o desavinences personals més que per raons ideològiques. La proximitat entre el polític i el ciutadà és un tret diferencial molt important. Però en el fons, l'evolució política, el funcionament dels partits polítics... no és diferent de cap manera de la de l'entorn geogràfic.

Aquesta ponència versa sobre l'andorranitat i la política. Andorra té la seva pròpia

política d'acord amb les institucions pròpies i les necessitats, també pròpies, donades per la petitesa territorial i demogràfica i la feblesa estructural de l'economia. Les dimensions del territori tenen una importància fonamental avui en dia, especialment d'ençà de la creació de l'Estat-nació, però al llarg de la història penso que no ha estat així.

Així doncs, i a mode de conclusió diria que els trets diferencials de l'andorranitat i la política són el coprincipat, la proximitat entre el polític i l'elector, la petitesa del territori. En canvi, la forma de fer política és la mateixa que es practica, i s'ha practicat en el passat, en el nostre entorn cultural. Les grans reformes històriques també han rebut una gran influència de l'exterior (Espanya, França, Catalunya, Europa). Les institucions d'avui en dia són homologables a les de qualsevol Estat modern democràtic. El nostre futur està íntimament lligat al futur de Catalunya, Espanya, França, Europa. Això no ho podem ignorar ni oblidar per mirar cap al futur.

Rosa Ferrer i Obiols,
advocada i cònsol major d'Andorra la Vella

NOTA

¹ El comentari és molt superficial atès que no és l'objecte d'aquest treball entrar a examinar la creació i el funcionament dels partits polítics moderns a Andorra.